

PSICHOLOGINIS POLITEIZMAS

Džeimsas HILMANAS

Džeimsas Hilmanas (James Hillman, 1926–2011) – vienas žymiausių Amerikos psichoterapeutų jungistų, mokėjęs ir dirbęs su pačiu Karlu Gustavu Jungu ir jo vardo institute Ciuriche, paskui grįžęs į Jungtines Valstijas ir iki gyvenimo pabaigos užsiėmęs privačia praktika bei teoriniu darbu. Vadinamosios archetipinės psichologijos pradininkas. Kadangi išsilavinimu bei interesais gerokai pranoko siaurai suprantamą psichoterapiją, ko gero, jį būtų galima pavadinti net kultūros psichoterapeutu. Mums svarbu, kad Dž. Hilmano senelis iš motinos pusės buvo rabinas, į Jungtines Valstijas atvykęs iš Prūsijos. „Būde“ (tiksliau, „Liaudies kultūroje“, 2000, Nr. 6, p. 64–67) jau skelbta ištrauka „Psichologijos re-vizija“ iš to paties pavadinimo Džeimso Hilmano knygos. Dabar siūlome ištrauką (su keliais nedideliais praleidimais) iš knygos „Mėlynoji ugnis“, kuri yra savotiška kitų jo knygų kompiliacija, sudaryta iš įtaigiausių pasisakymų skirtingomis temomis. Vertimas remiasi antruoju knygos skyriumi, pavadintu „Daug dievų, daug asmenų“.

Nelietuviška asmenvardžių rašyba atskiru sąrašu pateikta gale.

■ Kuri iš fantazijų vyrauja mūsų sielokūros sampratoje, individuacijoje – daugio ar vienio? Jau pats tokio klausimo kėlimas rodo, koku mastu mus išties yra nuvairavęs polinkis į vienį. Vienis, integracija ir individuacija, palyginti su daugiu ir įvairove, mums atrodo kaip laimėjimas.

Karlas Gustavas Jungas objektyvią sielą aprašė politeistiškai. Sekant „pasaulio sielos“ (*animae mundi*) tradicija, „prigimties šviesa“ (*lumen naturae*) yra daug. Jungui prigimties šviesą sudarė atskirų sąmonių daugis – nelyginant žvaigždės arba žiežirbos, arba švytinčios žuvų akys. Politeistinė psichologija atitinka tokią sampratą ir už vaizdinę išraišką pasitelkia svarbiausią mūsų civilizacijos kalbą – klasikinę mitologiją. Kiekvienam kompleksui priskirdama dievišką personažą su atitinkama jo galia, politeistinė psichologija randa vietą kiekvienai žiežirbai. Jai ne taip rūpi sutelkti visus į vienį, kaip integruoti kiekvieną fragmentą atsižvelgiant į jo esmę, kiekvienam iš dievų atiduodant jam priklausančią sąmonės dalį, simpptomą, kompleksą ar fantaziją, kuriai tik prireikia archetipinio pagrindo. Balsų įvairovę, šį animos ir animaus Babelį, ji priima, nesistengdama jų sukimšti į vieną vienintelį asmenį, o daikto suirimą į daugį priima kaip lygiavertį susitvėrimui daiktan. Taip pagonių dievai ir deivės sugrįžta į savo psichologines valdas.

Mums atrodo, jog, pavyzdžiui, Artemidė, Persefonė, Atėnė, Afroditė suteiktų adekvatesnę psichologinį pagrindą sudėtingai žmogaus prigimčiai nei suvienytas Marijos įvaizdis, ir, tarkime, Apolono, Hermio, Dioniso bei Heraklio reiškiamą įvairovę geriau atitiktų psichologinę tikrovę nei vienintelis Pats (*self*) arba vienintelis

Erosas, arba Jėzus, Jahvė. Nesakau, kad Marija, Erosas, Jėzus ir Jahvė yra netiesa – gink, Dieve! Sakau tik, kad jie – kaip ir Dzeusas, beje, – turi polinkį apsireikšti pasakojimais su dominuojančia unifikacija, išstumdami visų kitų dievų bei deivių atstovaujamas vertybes.

Dėmesys daugiui ir įvairovei (vietoj vis to paties vieno) atveria galimybę ir į tą pačią vieną sielos būklę pažvelgti skirtingai. Yra daug būdų iškelti psichinio reiškimo vertę. Tarkime, depresija gali pasirodyti prasminga pritaikius jai Kristaus, jo kančių ir prisikėlimo modelį; Saturnas depresijoje gali padėti atskleisti melancholijos gelmę ir netgi rasti joje įkvėpimą; Apolonui palietus, iš jos gali prasikalti pranašavimo įžvalga. Iš Demetros perspektyvos depresija gali nušvisti motinos ir dukros santykio misterija, o padedant Dionisui – tapti prieglobsčiu nuo perdėtų vyraujančios valios reikalavimų.

Pabrėžiant daugelį veiksnių, skatinamas animos / animaus diferencijavimasis. Labai tikėtina – bent jau mano dabartiniu požiūriu, – jog atidžiau patyrinėjus mituose pristatomą dieviškųjų hipostazių įvairovę bei raišką, ji savaime pasirodytų esanti ne tiek religinė (monoteistinės religijos prasme), kiek psichologinė. Toks tyrimas suteiktų daugiau peno įžvalgoms apie atskirus jausmus, vaizdinius bei santykius, nei pagrindo rutulioti kokią nors bendrą visumos teologiją. Jame atsispindėjusios, veikiau išryškėtų sielos iliuzijos bei priklausomybės, nei susilauktų patvirtinimo populiarus požiūris į individuaciją, kaip perėjimą nuo chaoso prie tvarkos, nuo daugio prie vienio, pagal kurį, visumos sveikata galų gale yra ne kas kita, kaip vienio dominavimas prieš daugį.

Politeistinė psichologija įpareigoja sąmonę palaikyti ištisą jėgų lauką. Kiekvienas dievas turi gauti tai, kas jam priklauso, kaip ir kiekvienas kompleksas yra vertas deramos pagarbos. Šiame jėgų lauke niekas neturi išskirtinių teisių, niekas nėra išimtinai teigiamas ar neigiamas, todėl jokios dalykų padėties nėra reikalo vadinti patologiška. Pati patologijos samprata prašosi peržiūrima politeistiškai. Pristabdžius hierarchišką vystymosi pakopomis vaizdinį, atsirastų daugiau pakantumo nekylančioms, aukštyn nesistiebiančioms, nesutvarkytoms psichės dalims. Daugiau vietos paliekant savitumams, rastųsi daugiau erdvės ir skirtybės, prieštaravimams. Tuomet galėtų paaiškėti, jog daugelis sprendimų, laikytų psichologiniais, iš tikrųjų buvo veikiau teologiniai. Tai vis sprendimai apie sapnus, fantazijas ir elgesį bei žmones, kylantys iš monoteistinio visumos idealo, aukščiausiojo Paties (*the self*), nuvertinant pirmąją sielos įvairovę.

Tiek Babelis, tiek helenizmo laikotarpio kultų gausa visuomet regimi kaip nuosmukis... Tačiau kultų gausa gali būti laikoma kompleksu – visos jų įvairovės – terapija, *therapeia*, o juk tai kaip tik 'garbinimas, tarnavimas, rūpinimasis'. Tuomet mūsų laikams tariamai būdingą psichinę fragmentaciją galima būtų suprasti kaip represuotųjų sugrįžimą – sugrįžimą prie psichologinio politeizmo. Fragmentacija tokiu atveju reikštų individuacijos galimybių gausą ir net galėtų būti individuacijos padarinys, kiekvienam individui grumiantis su savais daimonais. Jei tėra vienintelis individuacijos modelis, tai ar besama tikros individualybės? Kompleksai, likę neintegruoti, verčia pripažinti jų savaimingumą. Jų archetipinės šerdys neprivalo tarnauti vienintelei monoteistinei visumai.

Iš vienos pusės žiūrint, Babelis gali atrodyti kaip religinis nuosmukis, tačiau tuo pat metu tai gali būti psichologinė pažanga, nes daugeliu kalbų galima geriau nusakyti disonuojančią psichinę tikrovę. Tad ir šiuolaikinis susižavėjimas prietarais, astrologija, burtais bei pranašystėmis bus psichologiškai reikšmingas netgi tuo atveju, jei visa tai laikysime tik antrarūšę religiją. Per šias praktikas bei atitinkamus vaizdinius mūsų anima / animus atranda savo atspindį tradicijoje ir taip įgauna antasmenišką pagrindą. Neturėdami dievų, teikiančių diferencijuotus modelius savitoms animos bei animaus apraiškoms, turėtume jas laikyti vien projekcijomis ir introvertiškoms priemonėmis stengtis susigrąžinti savin. Tačiau „asmenišką ego gerokai per ankštas, jo smegenys per skystos, kad sugebėtų suimti visas iš pasaulio atšauktas projekcijas. Vien nuo tokios pastangos ego ir jo smegenys sprogs – psichiatrai tai

vadina šizofrenija“¹. Neturėdami sąmoningos politeistinės psichologijos, argi nesame labiau paveikūs šiam sąmoniniam suskidimui, vadinamam šizofrenija?

Monoteistinė psichologija nuo to, ką ji privalomai suvokia kaip dezintegraciją bei suirimą, ginasi iškeldama archetipinį tvarkos vaizdinį (mandalą). Daugis kompensuojamas vienu. Politeistinė psichologija šią vadinamąją dezintegraciją pasitiktų savomis priemonėmis – archetipiniu panašumu: *similis similibus curantur*². Pirmiausia, į patį „suirimo“ išgyvenimą būtų pažvelgta ne per dirbtinį konstruktą, vadinamą „suirimu“, ir tada kiekvienas atskiras iš jį sudarančių reiškinių sugrįžtų (*epistrophe*) prie savo archetipinių ištakų. Pati „suirimo“ sąvoka būtų pertarta tikslesniais terminais – kaip herojus, vaikas, Hermis, Dionisas, Demetra ir t. t. su visomis įvairiausiomis jų elgsenos atmainomis. Tuomet gal ne taip labai bereikėtų ir kompensacijos per priešpriešą.

Susigrąžinti dievai ir deivės, kaip psichikos dominantės, deramai atspindėtų tiek animos ir animaus žavų margumą, tiek jų sujauktą maišatį bei tragišką ribotumą – žodžiu, kerinčią įvairovę, prieštaringumą, dorinio nuoseklumo stoką, polinkį traukti mus vis gilyn ir į gyvenimą, ir į mirtį. Politeistinė psichologija suteikia mūsų psichikos jovalui šventą diferenciaciją, o iš jo išskylančiams nepažįstamiesiems – klasikinius veidus.

Kaip jau esu sakęs kai kuriuose iš vėlesnių savo rašinių, *psichologinis* politeizmas rūpinasi ne garbinimu, bet nuostatomis – tuo, kaip mes regime dalykus ir kaip juos sudėliojame. Psichologija nereikalauja nei tikėti dievais, nei tiesiogiai į juos kreiptis. Jie čia veikiau savotiški būdvardžiai nei asmenvardžiai – politeistiškai patiriama būtis kokybiškai įbūdinta įvairių archetipų, ir tuose būduose atpažįstami skirtingų dievų veidai. Ir tik kai šios kokybės suprantamos pažodžiui bei objektyvuojamos kaip substancijos – tai yra teologizuojamos, – tik tuomet, norint jas vaizduotis, mums prireikia tikėjimo.

Man priimtinas Rafaelio Lopezo teiginys: „Daugis apima vienį neprarasdamas savo galimybių.“ Tai persakyta neoplatonikų *skopos* samprata: teminis sutelktumas, vienas bendras tikslas ar taikinytis,

1 C. G. Jung. *Collected Works*, t. 11, § 145.

2 Lo. panašus gydomas panašiu. – *Vert. past.*

visoms meno kūrinio dalims suteikiantis vidinę būtinybę ir dermę. Čia vienis – ne kažkas skirtingo nuo daugio ar jam priešingo, kas daugį paverstų pažirusių šukių krūva, bet pasireiškia kaip visų atskirų, savitų dalykų, turinčių vardą ir veidą, vienybė.

Kaip psichinė realija, vienis tėra šis ar anas vaizdinys: balsas, skaičius, viesulas, visuotinė idėja ir t. t. Taip pat bet kurio atskiro įvykio vienis, patiriamas fenomenologiškai kiekviename *tokume*. Argumentai, esą vienis suprastinas kaip daugio pagrindas, daugio tąsa arba kaip visa ką apimanti visuma, vėlgi tėra monoteistinės sąmonės nukrypimai, vis stengiantis uzurpuoti bent kiek aukštesnę, pamatinę ar galutinę vietą metapsichologinėje sistemoje (kur ir pati „sistema“ priklauso *senex* retorikai). Turime saugotis tokių žodžių kaip „pagrindas“, „visuma“, „visetas“ ir nuolat atminti, kad vienybė irgi gali būti įsivaizduojama politeistiškai. Politeistinei sąmonei vienis yra ne pats savaimė, o priklauso daugiui kaip vienas iš daugelio ir vienas kiekviename, anot R. Lopezo.

Politeizmas nebūtinai tėra filosofinės poros pusė, būtinai reikalinga antrosios savo pusės – monoteizmo. Pats savaimė politeizmas – tai sąmoningumo būdas, net nevadintinas politeizmu, nes griežtai istoriškai, politeizmo viešpatavimo laikais, tokios sąvokos nė nebuvo. Kur tebegyvi daimonai, ten neatsiranda jokio „politeizmo“ nei „panteizmo“, „animizmo“, netgi „religijos“. Daimonų globojami senovės graikai tokių sąvokų nė girdėt negirdėjo, todėl ir mums derėtų susilaikyti nuo monoteistinės retorikos, kai įžengiamo į vaizduotės bei mąstymo lauką, kurį esame priversti vadinti politeistiniu.

Geriau pamėgintume užtikti šią psichologinę žiūrą vaizduotės, mitologijos bei poezijos priemonėmis, sužadindami intuityvias išvalgas atskiruose prasminguose įvykiuose. Tuomet sielos – pasaulio sielos irgi – dermės ims skleisti per pasakas, paveikslus, per daiktų fiziognomines ypatybes. Ir visa mūsų regykla atsivainys. O sielos gyvenimas išties yra regykla, spektaklis, tuo pat metu komedija ir drama, agonija, iš esmės – *vaidinimas*, kuriame kiekvienas *veidas įveidina* ir taip padaro regimą, atskleidžia ir parodo atitinkamą esmę. Kaip apreiškimas, kaip teofanija.

Viljamas Džeimsas, aprašydamas savo „Pliuralistinę visatą“, kursyvu paryškino sakinį: „*Tikrovė gali būti skirstomojo pobūdžio – sudaryta ne iš vienos visumos, o iš aibės kiek-vienių, kokia ji ir atrodo esanti.*“ Ir pridūrė: „*Kiek-vienių* naudai byloja tai,

kad jie, šiaip ar taip, bent jau yra pakankamai realūs ir visiems apčiuopiami, priešingai absoliutui, kuris tiesiogiai apsireiškė vos keliems mistikams, ir tai gana abejotina.“ Vietoj absoliutaus galėtume tarti visuma, vienybė, vienis.

Kiek-vienis – štai vieta, dėl kurios visiškai sustinku su Džeimsu. Beje, ir su Jungu, nes kas gi kita yra individuacija, jei ne išsipildęs sielos ypatumas.

Taip pat manau, kad požemio karalija sapno pavyzdžiu verčia atsisakyti vilties pasiekti asmenybės vientisumą. Požemio dvasių daug. Senovės romėnų *di manes* (požemių dvasios, vėlės), kaip ir atitinkami senovės graikų požemio dievai (*theoi chthonioi*), kalboje išvis neturėjo vienaskaitos. Net atskiri mirusieji asmenys minėti daugiskaita kaip *di manes*. Ir senovės egiptiečiai įsivaizdavo po mirties gyveną daugeliu pavidalų, ir kiekvienas jų – kaip atskiras asmuo. Požemio karalija – tai nesuskaičiuojama vėlių bendruomenė. Bėgalinė jų įvairovė atspindi sielos begalybę, ir sapnai kaskart sugrąžina į sąmonę šį daugio jausmą. Politeistinė perspektyva remiasi chthoninėmis sielos gelmėmis. Užtat atsižvelgianti į šias gelmes psichoterapija nė nesistengia pasiekti vieningos asmenybės, nė neskatina asmeninės tapatybės kaip vieningos visumos. Vietoj to ji pabrėžia dezintegruojančius sapnų padarinius, suvedančius mus akistaton su mūsų moraline dezintegracija, su psichopatiniu savojo centro nelaikymu. Sapnai rodo, kad esame daugūs ir kad kiekvienas mūsų pavidalas čionai yra ypatus „žmogus“, turintis visas galimybes savitai elgtis. Ir tik mums patiems susiskaidant į daugelį, sąmonė gali išplėsti savo ribas taip, kad apimtų ir išskleistų savo potencijas, priskirtas psichopatijai.

Politeistinė psichologija mena įgimtą psichės skaidumą ir sąmonės pasiskirstymą po daugelį vaizdinių bei centrų. Politeistinė psichologija teikia archetipines talpas atskirų mūsų dalių diferenciacijai ir – o tai ypač svarbu – siūlo kitą perspektyvą patologijos sampratai. Vidinį ryšį tarp mūsų daugybinio asmens „skilusios sielos šukių“ ir politeizmo dievų bei deivių nutiesia štai tokia Jungo pastraipa:

Jei polinkis į susiskaidymą nebūtų žmogaus psichikai įgimtas, dalinės psichinės sistemos išvis niekuomet nebūtų atskilusios. Kitaip tariant, niekuomet nebūtų atsiradę jokios dvasios nei

dievai. Tai ir priežastis, kodėl mūsų laikai pasidarė tokie visai bedieviški bei nešventi: mes visai nieko nenorime žinoti apie užsąmoninę psichę ir išpažįstame išimtinai sąmonės kultą visą ko kito sąskaita. *Tikroji mūsų religija – sąmonės monoteizmas, mes jo apsėsti*, todėl fanatiškai neigiame pačią teisę būti bet kokioms atskilusioms autonominiams sistemoms.³

Kai sąmonės monoteizmas tiesiog nebegali toliau neigti atskilusių autonominių sistemų ir nebesusitvarko su tikrąja psichikos būkle, sugrįžta graikiškojo politeizmo fantazija. Nes kai „viskas sprūsta iš rankų“, ir centras jų nebesuima, „sugrįžimas Graikijon“ siūlo būdą dorotis. Politeizmo alternatyva leidžia atsisakyti dviejų žūtūbūtinai susirėmusių priešybių – Žvėries su Betliejumi, chaoso su vieniu. Ji leidžia būti visoms psichikos dalims ir siūlo joms metmenis iš graikų mitologijos gijų. „Sugrįžimą Graikijon“ išgyveno ir pati senovės Roma, ir itališkasis Renesansas, ir Prancūzijos revoliucijos laikų romantizmas. Pastaraisiais laikais juo gyveno tokie menininkai bei mąstytojai, kaip Igoris Stravinskis, Pablas Pikasas, Martynas Heidegeris, Džeimsas Džoisis, Zigmundas Froidas. „Sugrįžimas Graikijon“ – tai psichologinis atsakas į žlugimo grėsmę: jis suteikia dezintegruotos integracijos galimybę.

Asmenys, su kuriais susiduriu sapnuose, nėra nei jų gyvų antrininkai (simuliakrai), nei mano paties psichikos dalys. Tai šešėlių pasaulio vaiduokliai, atliekantys archetipinius vaidmenis, – personas, kaukės, kurių tuštumoje slypi *numen*.

Mano vaikystės mokytojas arba jaunystės profesorius, sutiktas sapne, nėra vien mano paties visuminės psichikos tam tikrų intelektinių potencialų išraiška. Gilesne prasme, tai archetipinis Mokytojas, tam kartui – šiame sapne – apsireiškęs to mokyklos mokytojo ar ano profesoriaus pavidalu. Sapne sugrįžusi paauglystės meilė nėra vien savitas mano paties jausmo atspalvis, kurį dabar, suaugęs, galiu iš naujo atrasti ir susigrąžinti. Gilesne prasme, ši mylimoji ar mylimasis iš anų laikų, tebegyva(s) atmintyje, – tai archetipinė *kore*⁴ arba *puer*⁵, apsireiškę to ar ano prisiminimo pavidalu. Sapnuose vakarykščių draugelių pavidalais mus lanko daimonai, nimfos, herojai, dievai...

3 C. G. Jung. *Collected Works*, t. 13, § 51; kursyvas Dž. H.

4 Gr. mergaitė. – *Vert. past.*

5 Lo. berniukas, vaikas. – *Vert. past.*

Jų sielos – tai vardai: asmens vardas ir jo *ba*⁶ [jau Senovės Egipte] buvo sukeičiami, tarsi savo tikruosius vardus mes gautume tik iš mirusiųjų karalystės. Norint atpažinti susapnuoto asmens psichinę esmę reikia būti ausis pastačius, girdėti vardus. Netgi tuomet, kai jie bevardžiai arba turi vien funkcinis ar situacinius vardus, šie įvardijimai gali būti laikomi epitetais. Taip atsiranda nepažįstamoji, kasininkas, mechanikas, savininkas...

Atsiranda ką nors veikiantys veikėjai: bėgantis berniukas, vairuojanti moteris, sunerimęs brolis. Jei tokius veikėjus rašytume didžiosiomis raidėmis, priartėtume prie dievų epitetų: Vyras su Marškiniais, Įdegusi Mergina, Stambus Juodas Faras.

Suasmeninimas ne tik padeda skirti daiktus, bet ir suteikia jiems veidus, kad prie jų galėtume priėti širdimi, ir taip atveria prieigą meilei. Žodžiai didžiosiomis raidėmis įkrauti afekto, jie iššoka iš sakinių ir tampa įvaizdžiais. Iš nuasmeninimo tradicijos puikiai žinoma, kad suasmeninti žodžiai branginami, laikomi šventais, jie kreipiasi į širdies logiką. Kaip tik todėl nominalistai siekia panaikinti suasmenintą raišką, apšaukdami ją „vien tik jausmais“. Bet jau vien pripažinti, kad suasmeninimas įjausmina, reiškia perkelti kalbą iš nominalizmo į vaizduotę, iš galvos į širdį.

Įvaizdis širdyje – *l'immagine del cuor* – buvo itin svarbus Mikelandželui, stipriai paveiktam platonizmo tradicijos. Vaizdijimas širdimi yra suvokimo būdas, prasiskverbiantis pro vardus bei kūniškąją išvaizdą ligi paties vidinio asmens, iš širdies į širdį. Šv. Lauryno zakristijoje Mikelandželo nutapytuose Lorencio ir Džulijano Medičių portretuose jų bruožai nenatūralūs, ne tokie, kokie buvo gyvenime, bet perkeisti taip, kad atitiktų tikrąjį asmens veidą širdyje. Tuo metu, kai mokslinis Renesansas (Fransis Bekonas, Galilėjas Galilėjus) teigė jutiminio patyrimo pirmenybę, Mikelandželo *immagine del cuor* reiškė, jog vaizduotė pirmesnė už patyrimą. Kiaurai ir anapus to, ką mato akis, vaizduotė regi pirmąpradžius provaizdžius. O šie pasirodo asmenų veidais.

Pagal laiką mums artimesnis kitas paviduržemietis – ispanas Migelis de Unamunas (1864–1936) grįžo prie širdies santykio bei suasmenintų vaizdinių ir paaikšino būtiną meilės ir suasmeninimo tarpusavio priklausomybę. Jo išvada: „Mūsų pasaulėjauta, kuria remiasi visa mūsų šios pasaulio samprata, neišvengiamai yra antropomorfiška ir mitopoetinė.“ Meilė – tai pažinimo būdas, o pažinti per meilę – reiškia suasmeninti.

6 Viena iš žmogaus sielų senovės Egipte. – *Vert. past.*

Taigi suasmeninimas yra būdas pažinti, ir ypač tai, kas nematoma, kas slypi širdyje.

Šiuo požiūriu, suasmeninimas yra ne žemesis, ne „pirmykštis“ patyrimo būdas, o gerokai aukštesnis. Psichologijai bent teoriškai jis suteikia progą tarp savo metodų įtraukti širdį ir abstrakčioms mintims bei negyvai materijai sugrąžinti žmogišką veidą.

Asmenų padauginimas terapeuto gali būti panaudotas kaip priemonė įsisąmoninti, jog „ego kompleksas nėra vienintelis psichikos kompleksas“. Aktyviai vaizduodamiesi psichiką kaip sudarytą iš daugelio asmenų, išgelbstime ego nuo tapatinimosi su viskuo, su kuo tik jis susiduria sapnuose ar fantazijose, su kiekvienu impulsu ar balsu. Nes ego nėra visa psichika – tai tik vienas iš bendruomenės narių. Terapija pasinaudoja paradoksu, kad nors visi psichikos personažai bei jausmai iš tikrųjų yra visiškai *mano*, tuo pat metu tie personažai bei jausmai visai nepavaldūs mano valiai nei tapatybei – visiškai *ne mano*.

Personifikavimas padeda subjektyvius patyrimus iškelti „priešais“ ir taip sudaro progą įsirengti apsaugas nuo jų bei sueiti su jais į santykį. Pripažindami daugį mes savo vidų galime geriau surūšiuoti – aiškiau atpažįstame skirtingas dalis. Net jeigu tikslas būtų asmens vienis, kaip žinome jau iš senųjų psichologų alchemikų, susivienyti juk gali tik tai, kas atskira. Pirmiausia – atskirumas. Tai būdas įgyti atstumą, distanciją. Pasitelkiant alchemikų žodį, *separatio* suteikia vidinį atotrūkį, ir pasidaro lyg daugiau erdvės viduje judėti bei išdėlioti įvykiams, kur prieš tai tebuvo išsisūgulais suaugęs konglomeratas, monolitinė tapatybė su viskuo ir visais – ir jausmas, kad savo problemoje įstrigai nebeišjudinamai.

Esminis dalykas tokiam vidiniam atsiskyrimui yra įvardyti asmenis. Kaip Adomas rojuje, tik įvardijęs žvėris, tapo tuo, kas esąs. Įvardyti žvėrys tapo *jie*, ir Adomas dabar galėjo kiekvieną atpažinti ir atsiskirti nuo jo, nuo jo būdo. Liūtas, vilkas, beždžionė jame nuo šiol buvo nebe jis, nebe jo, bet atsidadė „priešais“, kaip kiti to paties sodo gyventojai. Objektyvuodami per suasmeninimą galime apsieiti be psichologijos panašiais tikslais taikomų objektyvių metodų. Įvardijimas per vaizdinį ir metaforą yra pranašesnis už įvardijimą sąvokomis, nes kas tapo suasmeninta, tas nebevirsta negyvu įrankiu. Vaizdiniai ir metaforos visuomet reiškiasi kaip gyvi psichikos subjektai, reikalaujantys sueiti su jais į santykį. Jie palaiko mano budrumą vartojamų žodžių galiai – priešingai nei sąvokos, kurios netrunka užmigdyti nominalizmo iliuzijose.

Ar suasmeninimo griebiasi pacientas gindamasis, ar terapeutas, išryškindamas skirtumus, tikslas visuomet tas pats – *apsaugoti psichikos įvairovę ir autonomiją nuo bet kokios vienos galios*, tiek archetipinį siaubą keliančio kito asmens iš aplinkos, tiek savo paties egomanijos. Suasmeninimas – tai sielos atsakas į egocentrizmą.

Be klinikinių atvejų, suasmeninimas nevalingai nutinka kiekvienam iš mūsų kasnakt sapnuose. Sapnas – geriausias veikiančios psichikos modelis, nes įvairios sąmonės būsenos bei laikysenos čia pasirodo vienu metu vienoje scenoje. Visas jas įkūnija vienas su kitu susiję asmenys. Užtat psichologai sako: sapnai atskleidžia jūsų konfliktus. Tačiau konfliktai mena troškimus, požiūrius, išstisus savaiminius asmenis, skirtingus nuo ego komplekso. Jie susiduria mūsų sapno dramoje, kurią užtat galima laikyti ir ego komplekso kritika iš kitų trupės narių pusės. Kasdieniame gyvenime šie antriniai asmenys paprastai tegali pareikšti savo kritiką ego valdžiai tik per simptomus (psichopatologijas), o sapnuose atsigriebia ir primena ego esant ribotą.

Sapną pasitelkdami už psichinės tikrovės modelį ir numanydami išstisą sapnais paremtą asmenybės teoriją, pamatinę psichikos struktūrą vaizduojamės kaip *suasmenintų veikėjų gyvenamą kraštovaizdį*. Tokios struktūros padariniai: psichė atveria savo vaizduotės erdvę, veikia tiesiogiai, be žodžių, ir laikoma sudaryta iš daugelio asmenų. Ją tad galima apibrėžti kaip policentrišką neverbaliinių ir neerdvinių suasmenintų vaizdinių erdvę.

Mitas atskleidžia tokį pat pasaulėvaizdį. Tai irgi policentriška nesuskaičiuojamos daugybės suasmenintų vaizdinių erdvė.

Iš anglų kalbos vertė Dainius RAZAUSKAS

NELIETUVIŠKA ASMENVARDŽIŲ RAŠYBA

Bekonas, Fransis = Francis Bacon
 Džeimsas, Viljamas = William James
 Džoisas, Džeimsas = James Joyce
 Froidas, Zigmundas = Sigmund Freud
 Galilėjus, Galilėjas = Galileo Galilei
 Heidegeris, Martynas (Martinus) = Martin Heidegger
 Jungas, Karlas Gustavas = Carl Gustav Jung
 Lopesas, Rafaelis = Rafael Lopez
 Medičis, Lorencas = Lorenzo Medici
 Medičis, Žiulijanas = Giuliano Medici
 Mikelandželas Buonarotis = Michelangelo Buonarroti
 Pikasas, Pablas = Pablo Picasso
 Stravinskis, Igoris = Игорь Фёдорович Стравинский
 Unamunas, Migelis, de = Miguel de Unamuno

Versta iš: James Hillman. *Many Gods, Many Persons*. // James Hillman. *A Blue Fire*. Edited by Thomas Moore in collaboration with the author. New York: Harper & Row, 1989, p. 38–49.

2010 m. gegužė. Arūno Baltėno nuotrauka